

Микола ШКУЛА,
старший викладач кафедри
автомобілів автомобільного
господарства і технології металів
Національного університету водного
господарства і природокористування,
м. Рівне

СИСТЕМА СТУПЕНЕВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ КОМПЛЕКСАХ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Розглянуто питання функціонування системи ступеневої професійної освіти з використанням навчальних комплексів, наведено результати порівняльного дослідження рівня засвоєння знань з навчальної дисципліни «Основи технології виробництва і ремонту автомобілів» студентами Національного університету водного господарства і природокористування, котрі закінчили технікум і ЗОШ.

Ключові слова: професійна підготовка, ступенева освіта, навчальний комплекс

Рассмотрены вопросы функционирования системы ступенчатого образования с использованием учебных комплексов, приведены результаты сравнительного исследования уровня усвоения знаний по дисциплине «Основы технологии производства и ремонта автомобилей» студентами Национального университета водного хозяйства и природопользования, окончивших техникум и общеобразовательных школ.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, ступенчатое образование, учебный комплекс.

The question of the functioning of vocational education with educational systems, the results of a comparative study of the level of learning material with discipline "Fundamentals of technology and repair automobiles" by the students of the National University of Water Management and Nature Resources Usee, who graduated college and school.

Keywords: vocational training, gradual education, training complex

Вступ. Невід'ємною складовою державної політики в гуманітарній сфері є створення відповідних умов для здійснення сучасної професійної освіти, яка забезпечуватиме поєднання фахової підготовки особистості з ґрунтовною основою загальноосвітніх знань та сприятиме забезпеченню безперервності навчання протягом усього життя людини.

Україну відносять до країн з достатньо високим науковим рівнем, вона має важливі практичні та теоретичні здобутки у різноманітних галузях життя, постійно збільшує свій науковий потенціал. Саме тому актуальною задачею освіт-

нього процесу є забезпечення умов, які б сприяли привабливості українських ВНЗ для абітурієнтів для отримання відповідної кваліфікації.

На сучасному етапі є два основних шляхи отримання професійної освіти. Перший – підвищення кваліфікації поступово, тобто проходячи кожен освітньо-кваліфікаційний рівень; другий - за скороченою формою, яка дає можливість на базі повної середньої освіти здобути вищу професійну освіту.

Під професійною підготовкою розуміється здобуття кваліфікації за відповідним напрямком підготовки або спеціальністю, а під кваліфікацією працівника - сукупність його загальної і спеціальної професійної освіти, необхідних знань, умінь, професійних навичок та досвіду для виконання в даних організаційно-технічних умовах певних видів робіт певної складності.

Вітчизняні освітні заклади, які здійснюють підготовку фахівців, поділені на три освітньо-кваліфікаційні рівні:

- професійні ліцеї та технічні училища надають початкове професійне виховання на базі середньої освіти та готують кваліфікованих робітників з фундаментальними професійними навичками;

- технікуми та коледжі як на базі середньої освіти, так і на базі технічного училища, які здійснюють підготовку фахівців на рівні молодшого спеціаліста з формуванням технічно-організаційних або управлінсько-виконавських навичок;

- інститути, академії та університети здійснюють підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра, спеціаліста чи магістра з формуванням управлінських, науково-дослідницьких навичок (на базі повної середньої освіти, на базі ліцеїв або технікумів).

На сучасному етапі сфері професійної освіти характерні деякі проблемні питання, які повинні вирішити такі аспекти:

- ✓ оптимальне поєднання теоретичної й практичної підготовки та можливості її реалізації;

- ✓ забезпечення системи неперервної освіти та збільшення витрат на її реалізацію;

- ✓ наступність різних рівнів підготовки та відмінність у їх змісті [1].

Ці проблемні питання у значній мірі можна вирішити організацією ступеневого навчання в єдиному освітньому просторі, а саме: інтеграцією рівнів професійної освіти “Школа – коледж – ВНЗ”, “Коледж – ВНЗ” чи “Технікум – ВНЗ”. Тому проблеми розбудови ефективної ступеневої освіти у таких комплексах вимагає детального вивчення.

Метою статті є висвітлення процесів створення навчальних комплексів, визначення цілей і завдань їх функціонування, їхньої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Ідеологія ступеневої вищої освіти чітко окреслена законами України «Про освіту» (1991 р.) [1] і «Про вищу освіту» (2002 р.) [2], та вимогами Державної національної програми «Освіта (Україна ХХІ століття)» [3], Національної доктрини розвитку освіти, затвердженої Указом Президента України [4], нормативними документами Кабінету Міністрів України «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» (1998 р.), і Міністерства освіти України (наказ від 25 січня 1994 р. про “Положення про навчальний та навчально-науково-виробничий комплекси”, наказ від

4 березня 1998 р. «Про введення в дію «Положення про освітньо-кваліфікаційних рівнях ступеневої освіти») та іншими.

Створення ступеневої освіти з використанням навчальних комплексів для України є достатньо новим явищем. Натомість, у багатьох країнах Західної Європи, Канади, США більшість навчальних закладів об'єднані у комплекси і функціонують досить давно. Для прикладу, британські університети – це великі науково-навчальні комплекси, які включають коледжі, магістерські і докторські школи, дослідні інститути, наукові центри, обсерваторії тощо.

За прикладом закордонних вишів в останні роки більшість вітчизняних ВНЗ активно взялися за створення навчальних комплексів у системі безперервної багаторівневої освіти. Причому на передній план виходить боротьба вишів за абітурієнтів, адже в останні роки, завдяки демографічному провалу середини 90-их років, кількість випускників шкіл значно зменшилася. А якщо врахувати, що в останні роки на вітчизняний ринок освітніх послуг активно виходять закордонні виші (особливою активністю виділяються ВНЗ з сусідньої Польщі), то стає зрозумілим, що у наборі багатьох не надто престижних напрямів підготовки бакалаврів значну частку можуть зайняти випускники навчальних закладів I-II рівня підготовки.

Хоча приєднання України до Болонського процесу і зумовило посилення інтеграційних процесів в освіті, тим не менше розвиток зв'язків між ВНЗ та загальноосвітніми школами, підприємствами, іншими соціальними інституціями ще недостатній.

Щоб виправити цей недолік, було вирішено впорядкувати мережі вищих навчальних закладів шляхом як ліквідації безперспективних ВНЗ, так і включенням багатьох навчальних закладів I-II рівня акредитації до складу університетів, інститутів, академій. Тим самим, в Україні були започатковані процеси побудови багаторівневої безперервної системи освіти, котра могла би сформувати ефективну мережу професійних освітніх закладів для підготовки сучасних фахівців. На початку 1990-их років у системі освіти функціонувало близько 300 навчальних комплексів, де вже здійснювалася ступенева підготовка фахівців [5]. Реформування мережі закладів вищої освіти відбувалося, зокрема, і об'єднанням ВНЗ різного рівня у комплекси та взаємне узгодження програм підготовки молодших спеціалістів, бакалаврів та спеціалістів. Діяльність створених навчальних комплексів дозволила скоротити на 1–1,5 року термін здобуття повної вищої освіти для випускників навчальних закладів I-II рівня акредитації, а отже – зекономити кошти, залучити додатковий кадровий і матеріально-технічний потенціал до підготовки фахівців.

Основними завданнями функціонування таких комплексів є:

- створення педагогічної системи, що забезпечує багаторівневу неперервну освіту та наступність усіх ланок професійної підготовки в умовах навчальних комплексів;
- реалізація освітньої діяльності, яка включає навчальну, виховну, наукову, методичну діяльність;
- об'єднання зусиль для вирішенні актуальних проблем удосконалення неперервної освіти;

- формування єдиного підходу до підготовки фахівців у системі неперервної освіти на основі державних освітніх стандартів середньої та вищої професійної освіти;

- створення умов для гнучкої переорієнтації згідно зі змінами у сучасному суспільстві, що забезпечує оптимальне співвідношення кількості підготовлених фахівців з потребами ринку праці;

- зміцнення конкурентоспроможності підготовлених фахівців з усіх напрямів на сучасному ринку освітніх послуг;

- впровадження сучасних технологій і передового досвіду в навчальний процес, удосконалення його методичного забезпечення;

- підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів і поліпшення кадрової ситуації у ВНЗ I–II ступенів;

- запровадження спеціальних навчальних програм і скорочення термінів здобуття повної вищої освіти.

Однією з важливих переваг функціонування навчальних комплексів є підвищення рівня якості знань студентів. Це пояснюється попередньою підготовкою в межах ВНЗ нижчого рівня, яка сприяє кращому і глибшому засвоєнню знань під час навчання у ВНЗ вищого рівня. Випускники комплексів мають вищі адаптивні здібності до швидких змін в умовах ринку, краще підготовлені до організаційно-управлінської діяльності.

На базі Національного університету водного господарства і природокористування вже більше 10 років діє навчальний комплекс, у який входять також Рівненські технікум технологій і дизайну, автотранспортний технікум, технічний коледж та Костопільський будівельно-технологічний технікум. Це дозволяє готувати фахівців за багатьма напрямами та спеціальностями за інтегрованими планами. Зокрема, молодші спеціалісти за спеціальністю «Обслуговування та ремонт автомобілів і двигунів» мають змогу отримати фах бакалавра за напрямом підготовки «Автомобільний транспорт», спеціаліста або магістра – за спеціальністю «Автомобілі і автомобільне господарство». І значна частина випускників цього технікуму використовують цей шанс, продовжуючи навчання в університеті і за два роки (денна форма навчання) чи за три (заочна) отримують диплом про базову (бакалавр) чи повну вищу освіту (спеціаліст або магістр).

Опитування викладачів механіко-енергетичного факультету, які проводять заняття в групах звичайного набору та групах інтегрованої форми навчання, показало, що випускники технікуму при вивченні спеціальних дисциплін показують не гірші навчальні досягнення, ніж студенти, що прийшли в університет із загальноосвітніх шкіл. Вони уміють самостійно працювати з навчальною літературою, демонструють глибші знання та якісніші вміння. Проте при вивченні дисциплін блока фундаментальної, математичної та природничонаукової підготовки випускники технікуму відчувають певні труднощі.

Автор протягом кількох останніх років порівнював рівень знань студентів, що закінчили технікум і ЗОШ, з навчальної дисципліни «Основи технології виробництва і ремонту автомобілів». Дисципліна читається на четвертому курсі (для групи з інтегрованим навчанням – на другому році навчання) два семестри, тому і підсумковий контроль знань проводився двічі: в осінньому семестрі – за-

лік, у весняному – іспит. Для зручності порівняння (див. таблицю) наведено середню оцінку знань за прийнятою в НУВГП стобальною системою.

І хоча ці дослідження не претендують на репрезентативність, все ж декілька цікавих аспектів вони ілюструють. По перше, певні розбіжності в оцінках по роках викликані різним рівнем загальної підготовки студентів, які різняться залежно від набору. По друге, при здачі заліку більшість студентів не надто переймаються кількістю балів: не так важливо - 60 чи 90, головне - вчасно здати залік. Натомість при здачі іспиту є хороший стимул для вищої оцінки. І по третє – студенти «інтегрованої» групи під час навчання вивчали дисципліну «Ремонт автомобілів», проходили дві виробничі практики, тому і рівень знань з цієї частини курсу, природно, очікується вищим.

В цілому ж, якісні показники знань студентів, що закінчили технікум, не нижчі, а часто – вищі ніж у студентів, що прийшли до ВНЗ з ЗОШ. Це свідчить про ефективність ступеневої професійної підготовки фахівців.

Якісні показники знань студентів груп АТ-41, АТ-42 і ААГ-21 з дисципліни «Основи технології виробництва і ремонту автомобілів»

Навчальний рік	Осінній семестр (залік)			Весняний семестр (іспит)		
	Група	К-сть студентів	Середній бал	Група	К-сть студентів	Середній бал
2008/09	АТ-41, 42	49	67,0	АТ-41, 42	24	71,7
	ААГ-21i	22	64,4	ААГ-21i	22	62
2009/10	АТ-41, 42	50	65,9	АТ-41, 42	26	75,2
	ААГ-21i	14	67	ААГ-21i	14	80,2
2010/11	АТ-41, 42	35	68,9	АТ-41, 42	15	77,9
	ААГ-21i	15	64,5	ААГ-21i	15	73,7
2011/12	АТ-41, 42	24	73,7	АТ-41, 42	24	73,5
	ААГ-21i	14	74,6	ААГ-21i	24	74,1

Висновок. Функціонування комплексів типу “Технікум (коледж) – ВНЗ” у системі безперервної освіти України дозволяє:

- реалізувати систему ступеневої освіти: забезпечення інтеграції різних рівнів професійної освіти на принципах наступності, гнучкості та мобільності;
- скоротити терміни навчання студентів, які навчаються за інтегрованими планами, і отримання ними кваліфікації молодшого спеціаліста, бакалавра та спеціаліста (магістра), що підвищує їх конкурентоспроможність на ринку праці;
- раціоналізувати використання матеріально-технічної бази: ВНЗ I – II рівнів, які у більшості своїй мають слабку лабораторну базу, отримують можливість використовувати базу навчальних закладів вищих рівнів;
- підвищити рівень педагогічних працівників ВНЗ I–II рівнів, які отримують можливість підвищувати кваліфікацію стажуванням на кафедрах ВНЗ вищого рівня, навчатися в магістратурі та аспірантурі, брати участь в наукових конференціях і методичних семінарах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту»: За станом на 8 груд. 2006 р. / Верховна Рада України. – офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2006. – (Сер. "Закони України").
2. Закон України «Про вищу освіту»: За станом на 20 грудня 2006 р. / Верховна Рада України. – офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2007. – (Сер. "Закони України").
3. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) // Освіта. – 1993. – №44–46. – 62 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти : затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Освіта України. – 2002. – 23 квітня (№ 33). – С. 4– 6.
5. Денисова, Н. В. Тенденції розвитку комплексу “коледж – університет” в системі неперервної педагогічної освіти /Н. В. Денисова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х., 2008. – № 2. – С. 50–53.